

OMYLY V DEJINÁCH

Viktória Hladká
Vladimír Koppan
(eds.)

Omyly v dejinách
Viktória Hladká – Vladimír Koppan (eds.)
Prvé vydanie

Odborní recenzenti:
doc. Mgr. Miroslav Palárik, PhD.
Mgr. Veronika Horská Šebíková

Slovak edition © Vydavateľstvo MAMAŠ 2025
All rights reserved

ISBN 978-80-8268-218-5

Obsah

Úvod

Bojiská plné chýb

Ako omyl jedného stál životy mnohých Ondrej Godál	17
Križiacka výprava, ktorá sa vymkla spod kontroly Dominika Kukučová	25
Najväčší omyl arcibiskupa Tomoriho Roman Mocpajchel	32
Ruský parný valec zastavili v bitke pri Tannenbergu Vladimír Koppan	41
Bitka o Gallipoli – odvážne vylodenie sprevádzal rad problémov Vladimír Koppan	48
Omyl generálov spôsobil smrť tisícov mužov na rieke Somme Vladimír Koppan	55
Bolo zničenie kláštora Monte Cassino najväčším omylom Spojencov? Vladimír Koppan	62

Politika na hrane katastrofy

Znehodnocovanie peňazí, ktoré začal cisár Nero, stálo za kolapsom Ríma Branislav Kovár	71
Bola kontinentálna blokáda najväčším Napoleonovým omylom? Oliver Zajac	80
Keď sa mier obrátil proti mierotvorcom Jakub Drábik	88
Taliansky kráľ sa rozhodol pre fašistov Jakub Drábik	95
Ako pochovať demokraciu Jakub Drábik	102
Ústupky agresorovi vedú len k ďalšej agresii Jakub Drábik	110
„Veľká peňažná lúpež“? Ako sa rodila menová reforma 1953 v Československu Zuzana Hasarová	119

Technológie, ktoré sklamali (a zabíjali)

Konštrukčný omyl stiahol kráľovnú morí ku dnu Vladimír Koppan	131
Viera v nepotopiteľnosť Titanicu bola omylom Lukáš Trnkóci	139

Ako Sovieti omylom zostrojili a odpálili prvú „špinavú bombu“ na svete Jan Adamec	148
Chyba počítača takmer spôsobila jadrový armagedon Vladimír Koppan	155
Ako sa továreň na pesticídy zmenila na plynovú Hirošimu Jan Adamec	160
Černobyl' – omyl, ktorý poznamenal celý svet Lukáš Trnkóci	167

Chyby, ktoré zasiahli každodenný život

Chybný výber manžela takmer vyvolal vojnu Terézia Vangľová	179
Zemiaky, ako sme ich nechceli Veronika Homolová Tóthová	185
Znečistený socialistický raj? Keď ekológiu zatienila červená hviezda Zuzana Hasarová	190
Podávanie kurare ako temná kapitola novorodeneckej anestézie Viktória Hladká	198

Omyl ako kultúrne dedičstvo

Prví vierozvestcovia a budovanie cyrilo-metodského kultu ako novodobé fake news Katarína Válová	207
Fragmenty zo zániku (veľkej) Moravy. Príbeh obrancov hradiska Mikulčice-Valy Jakub Tamaškovič	215
Moreplavec, ktorý omylom zväčšil svet Jozef Kuric	225
Vojna, v ktorej nikto nezomrel Viktória Hladká	235

Literatúra a pramene

Autori a autorky

Úvod

História, ako ju často poznáme zo školských lavíc, býva predovšetkým prehliadkou úspechov. Učíme sa o veľkých víťazstvách, slávnych vodcoch, zásadných objavoch a zlomových momentoch, ktoré posunuli svet vpred. Ale dejiny sú zložené aj z iného materiálu – z omylov, nesprávnych rozhodnutí, chybných kalkulácií a ľudských zlyhaní. Tie sú neraz menej oslavované, no o to dôležitejšie pre pochopenie toho, ako sa veci v skutočnosti vyvíjali.

Táto kniha prináša pohľad na temnú stránku historického rozhodovania, ktorá mala často fatálne následky. Zhromažďuje príbehy zlyhaní, ktoré sa udiali v rôznych epochách, regiónoch a oblastiach – od vojenskej stratégie cez politické rozhodnutia, technologické katastrofy až po chyby, ktoré zasiahli každodenný život alebo kultúrne vedomie. Zameriavame sa na momenty, keď sa ukázalo, že aj najmocnejší môžu byť omylní. Keď slepá dôvera v autority, technológie či ideológie viedla ku katastrofám. Keď dobré úmysly neznamenal dobré výsledky. A keď sa z omylov stali symboly epochy, ktoré nás dodnes učia viac než samotné úspechy.

Prvá časť knihy *Bojiská plné chýb* ukazuje, že vojenská história nie je len históriou slávy a hrdinstva, ale aj chronológiou nepochopených rozkazov, podcenených nepriateľov, strategických aj tragických omylov. Bitka pri Tannenbergu, Gallipoli či krvavé jatky pri rieke Somme ukazujú, že strategická slepota alebo prehnaná sebadôvera môžu stáť desaťtisíce životov. Čo sa deje, keď generáli stratia kontakt s realitou bojiska? Ako vyzerá, keď sa ideály krížovej výpravy menia na chaos? A čo sa stane, keď v rozhodujúcom okamihu zlyhá komunikácia, odhad alebo jednoducho – zdravý rozum?

Druhá časť *Politika na hrane katastrofy* približuje politické omyly a rozhodnutia, ktoré zmenili chod dejín. Znehodnocovanie peňazí v starovekom Ríme, Napoleonova kontinentálna blokáda, ústupky

agresorom pred druhou svetovou vojnou či podcenenie Mussoliniho hrozby ukazujú, že aj tí najmocnejší aktéri môžu konať na základe nesprávnych predpokladov. Politické rozhodnutia, ktoré mali priniesť mier, stabilitu alebo ekonomické zlepšenie, často spôsobili presný opak. Táto časť knihy tiež reflektuje aká krehká je demokracia, keď čelí oportunizmu, manipulácii či pasivite.

V časti *Technológie, ktoré sklamali (a zabíjali)* sa prenášame do sveta technických inovácií a ich temných stránok. Dôvera v Titanic ako nepotopiteľný zázrak techniky, vývoj zbraní hromadného ničenia, jadrový poplach vyvolaný chybným signálom či ekologické katastrofy, ako Černobyl' alebo Bhopál – všetky tieto príbehy ukazujú, že technologický pokrok bez rozvahy a zodpovednosti môže priniesť viac deštrukcie než úžitku.

Nie všetky chyby menia mapy sveta. Štvrtá časť knihy *Chyby, ktoré zasiahli každodenný život* sa zameriava na menej viditeľné, no zásadné omyly, ktoré ovplyvnili životy obyčajných ľudí. Od banálneho pestovania zemiakov až po socialistické ekologické zlyhania, od zdanlivo nevinných kultúrnych či manželských rozhodnutí až po tragédie v oblasti zdravotníctva. Tieto kapitoly pripomínajú, že sa to deje aj mimo veľkých bitiek a vysokých politických kruhov. Chyby môžu byť systémové, banálne, zanedbané, no ich následky sú často dlhodobé a bolestivé.

Posledná časť *Omyl ako kultúrne dedičstvo* sa zamýšľa nad tým, ako sa omyly stávajú súčasťou našej kolektívnej pamäti. Objav Ameriky ako dôsledok navigačnej chyby, idealizovaná predstava o cyrilo-metodskej misii či chápanie zániku Veľkej Moravy – to všetko ukazuje, že aj mytológia minulosti môže vyrásť na nepresnostiach, nedorozumeniach alebo vedomých prekrúteniach. Niekedy sa z omylu stáva legenda. Niekedy sa omyl stáva pravdou, ktorú nik nespochybňuje. Zaujímavú tému so sebou prinášajú aj československé dejiny na začiatku 90. rokov, kedy sa odohrala tzv. pomlčková vojna. Hoci v nej nepadla jediná obeť, stala sa predohrou k rozdeleniu Československa. Zároveň ukazuje, že aj pravopisné znamienko (chybne označené ako pomlčka) môže mať väčšiu politickú váhu, než sa na prvý pohľad zdá.

Cieľom tejto knihy nie je karhať ani vysmievat' sa. Jej cieľom je porozumieť, ako a prečo k omylom dochádza a čo z nich možno vyvodiť pre dnešok. Pretože ak má história nejaký význam, tak predo-

všetkým ten, aby sme sa z nej učili – nielen z úspechov, ale aj z chýb.

V dobe, keď verejný priestor zaplavujú jednoduché riešenia, skratky a rýchle úsudky, je pohľad na historické omyly výzvou k väčšej pokore. A práve túto pokoru – voči faktom, voči ľudskej zložitosti, voči dôsledkom našich rozhodnutí – by sme si mali odniesť z každej kapitoly tejto knihy.

Kniha je určená predovšetkým tým, ktorých dejepis v školských laviciach skôr odrádzal, než nadchol. Tým, ktorým sa zdalo, že história je len nekonečný sled mien a dátumov, dlhší než telefónny zoznam, a ktorí si možno doteraz mysleli, že dejiny sú nudné a odtrhnuté od reality. Chceme ukázať, že aj história vie byť napínavá, tragická, absurdná, niekedy dokonca groteskná – jednoducho ľudská. Vzhľadom na cieľovú skupinu a rozsah knihy sme sa v niektorých prípadoch rozhodli pre zjednodušenie či zostručnenie historických súvislostí. Veríme však, že to nebolo na úkor kvality a že čitateľ získa nielen nové poznatky, ale aj chuť zamýšľať sa nad dejinami ako živým príbehom plným omylov, rozhodnutí – a ich dôsledkov.

Ako editorom knihy nám dovoľte v úvode tiež poďakovať všetkým autorom a autorkám, ktorých texty vytvárajú mozaiku spleťtých príbehov zo slovenských a svetových dejín, ktoré spájajú dôležité faktory a síce – chyba, omyl, ľudské zlyhanie či pomýlená interpretácia. Jan Adamec, Jakub Drábik, Ondrej Godál, Zuzana Hasarová, Veronika Homolová Tóthová, Branislav Kovár, Dominika Kukučová, Jozef Kuric, Roman Mocpajchel, Jakub Tamaškovič, Lukáš Trnkóci, Terézia Vangľová, Katarína Válová, Oliver Zajac – ďakujeme.

Viktória Hladká
Vladimír Koppan

...anovú zabezpečiť benátske loďstvo, ktoré boli povestné svojou kvalitou. Súčasne sromazdením barónov prebiehali čulé rokovania s benátskymi zástupcami. Ako sa však ukázalo, horlivé snahy Benátok nestatne ovplyvnili charakter celej výpravy.

TUÁCIA SA ZHORŠUJE

us nebol ako správca obľúbený. d' boli Rimania v oblasti už utročia a vyvíjali medzi Germánmi osť, s príchodom Vara rala „romanizácia“ rýchlejšie tempo, a obyvateľstvu nepáčilo. us zároveň neprikladal nijaký nam miestnym zvyklostiam díciam, buď presadzoval názor a, alebo svoj, pravdepodobne vždy miernou cestou, čo vyvolalo iu nevôľu až do tej miery, že stne obyvateľstvo (v údajne ifikovanej Germánii) bolo zrelé ovstanie. Ale to potrebovalo vodcu. sa ním mladý, „romanizovaný“ sky dôstojník Armínus.

V PREDVEČER ŤAŽENIA PROTI ISLAMU

eh štvrtej križiackej výpravy sa il písať v čase, keď na pápežský ec usadol vzdelený a ambiciózný nar zo Segni (1160 – 1216), ktorý el do dejín ako pápež Inocent III. presvedčený o úplnej zvrchovanosti ej stolice nielen v otázkach oženských, ale rovnako tak kulárnych. Často pre to narážal na or najvyšších zástupcov svetskej i a dostával sa s nimi do enských sporov. Hneď po nástupe radu sa aktívne usiloval o lnenie stability križiackych štátov v stíne, ktoré sa ocitli v situácii, keď okázali čeliť islamským útokom ynakým úspechom ako počas ej križiackej výpravy (1096 – 1099).

NAJVÄČŠÍ OMYL ARCIBISKUPA TOMORIHO

„Tieto uhorské vojská mohli byť silné, ale, pravdu povediac, nemali skúsených veliteľov; a samotní [vojaci] boli z dlhého mieru zženštilí. Mali jedného Pavla Tomoriho, vynikajúceho muža vo vojenskom umení“ (Fraknói, 1881, 16) ocenil vojenské schopnosti budúceho kaločského arcibiskupa ešte v roku 1521 budínsky vyslanec vojvodu z [redacted]. Kto vlastne bol tento arcibiskup Pavol Tomori, ktorý padol v bitke pri Moháči 29. augusta 1526 ako hlavný veliteľ uhorského vojska? A ako súvisí jej výsledok s jeho rozhodnutiami?

RECEPT NA KATASTROFU

Len čo sa ukázalo, že Nemci pri sústredili svoju pozornosť na Francúzsko, začala rajina Galského kohúta vyvíjať tlak na cárske Rusko, aby čo najskôr začali s vojenskými akciami voči Nemecku. Rusi chceli dodržať svoje diplomatické záväzky, a tak urýchlene pripravili dve armády, ktoré mali vpadnúť do Východného Pruska. Ich operačný plán pre nadchádzajúcu útočnú operáciu bol pomerne jednoduchý. 1. armáda pod vedením generála Rennenkampfa mala začať útočiť smerom na Königsberg (dnešný Kaliningrad). Rusi predpokladali, že Nemci nenechajú svoje historické, kultúrne a hospodárske centrum len tak padnúť a budú ho brániť. Preto očakávali, že všetky nemecké sily sa presunú na pomoc ohrozenému mestu. Vtedy sa mala k slovu dostať 2. armáda generála Samsonova. Tá mala svoj postup začať o niekoľko dní neskôr a zhruba 50 km západne od Rennenkampfových vojsk. Postup 2. armády smerom na sever by teda spôsobil odrezanie

KATASTROFA ZAČÍNA

Delostrelecký uragán nad riekou Somme začal 24. júna 1916. Pôvodne bol naplánovaný na päť dní. Vyhliadli mal 29. júna, kedy mal ísť začať. Počasie však ofenzíve neprišlo. Prvý deň hustý dážď znemožňoval letecké pozorovanie, a preto nebolo možné vyhodnotiť účinnosť delostreleckej palby. Ďalšie dni sa na bojiiskom držali nízke mraky, čo naďalej komplikovalo delostrelecké pozorovanie. Delostrelecká príprava sa nezačala až dva dni. Ofenzíva teda mala na začiatku júla 1916. Za ten čas dopadlo na nemecké pozície vyše 1 600 000 delostreleckých granátov. Obojstranné nepriaznivé počasie a s tým spojené komplikácie s dodaním delostreleckej prípravy sťažovali nemeckým úradom na samotnú ofenzívu. Ďalšie dva dni navyše znamenali, že delostrelci boli presvedčení, že ich výkonnosť bola slabšia, keď ju bolo aj viac treba. Kopili sa aj problémy s rozbuškami. Vďaka čomu granáty vybuchovali buď predčasne alebo vôbec. Podobne prebiehali aj boje s ťažkým šrapnelom, ktoré mali pretínať mreže ostnatého drôtu. Tie explodovali buď príliš skoro alebo príliš neskoro, takže poškodili len malú časť spomínaných prekážok.

Bojiisko Achí Baba na DO polné chýb

ACHI BABA NA DO

Niekoľko skupinám vojakov sa nakoniec urobí obeť a vytlačiť Turkov z príľahlosti. Ďalšia začala vyloďovať hlavné sily vojakov na tento úsek. Posily začali prichádzať a spojili sa s vojakmi z pláže. Doobeda najväčší moment útoku zoslabol. Iniciatívu. Ak by v tlaku na protivníka padol by im do rúk kopec Achí Baba, kľúčová časť polostrova. Ofenzíva na Gata tak mala dopadnúť úplne inak.

KRVAVÁ RIEKA A NEDOBYTNÝ VRO

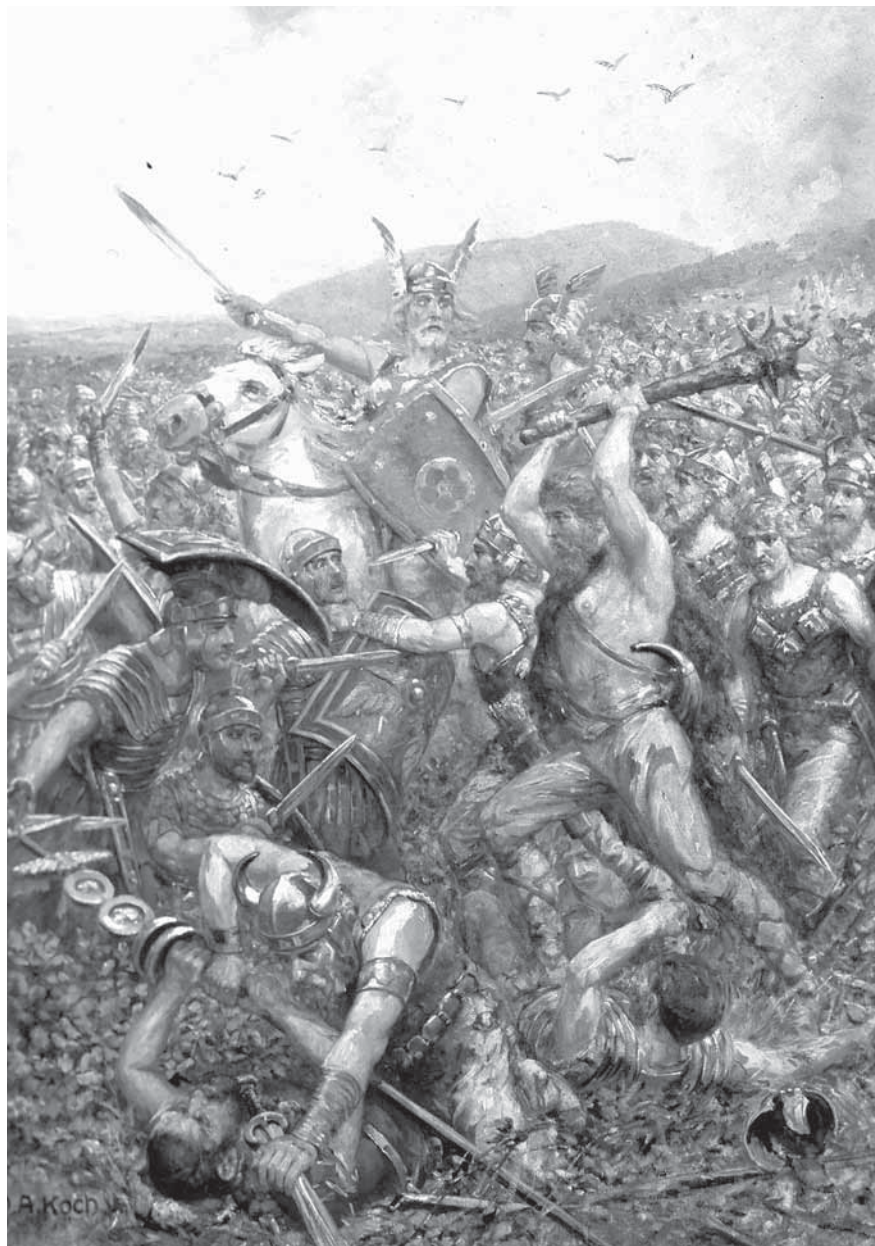
Dňa 15. januára 1944 spustili Spojenci útok na Cassino. Nasledujúce tri týždne bojov ktoré okrem vysokých strát nepriniesli výrazný výsledok ani postup. Spojenci nakrátko prerušili a pustili sa do príprav operácie, ktorá dostala názov Avenger. Na nasadené jednotky boli vyčerpané bojom v oblasti premiestnený Novozélandský a dve elitné zoskupenia – 2. novozélandská a 4. indická divízia. Ešte pred začiatkom však pozornosť vojakov aj dôstojníkov upierala na benediktínsky kláštor. Hoci

Ako omyl jedného stál životy mnohých

Ondrej Godál

Rímska ríša patrí k najznámejším ríšam ľudských dejín. Na mnoho vecí, ktoré sa v nej v priebehu stáročí stali, sa všeobecne zabudlo, a snád' len archeológovia či historici sa venujú týmto aspektom do hĺbky. Na druhej strane existujú aj udalosti, o ktorých sa hovorilo ešte dlho po tom, ako sa skutočne odohrali a sú známe dodnes. Do tejto skupiny udalostí v rámci Rímskej ríše určite patrí aj tzv. bitka v Teutoburskom lese, ktorá sa odohrala v septembri roku 9 n. l. Táto bitka sa radí medzi najväčšie vojenské katastrofy, ktoré rímsku armádu postretli.

Rímska ríša bola obrovská. Jej územia sa rozprestierali v Európe, v Ázii aj v Afrike. Ríša združovala stovky rôznych národností a kmeňov, a aj dnes, vyše 1 500 rokov po jej zániku, môžeme na mnohých miestach obdivovať pamiatky z čias jej slávy. Jednou z najdôležitejších zložiek rímskej spoločnosti bola rímska armáda. Rímska armáda bola výborne vycvičeným, profesionálnym, postupne sa adaptujúcim vojnovým strojom, ktorý si dokázal podmaniť veľkú časť vtedajšieho sveta. Avšak aj taký kolos, akým bola Rímska ríša so svojou armádou, z času na čas utrážil vážne rany.

Germánski bojovníci boli známi svojou silou, odvahou a hrdosťou na svoj kmeň. Obraz nemeckého maliara Otta Alberta Kocha Varusschlacht z roku 1909 zachytáva boj Armínia s Rimanmi.

Nový cieľ – Germánia

Okolo prelomu letopočtov sa oči Rimanov upreli na územia na severe, na Germániu. Išlo o územie, ktoré nebolo v tom čase Rimanom úplne neznáme. V častiach Germánie pochodovali už vojská Gaia Iulia Caesara. Snahy o obsadenie možno chápať ako logické pokračovanie po obsadení Galie Caesarom. Ťažko povedať, kam až sa Caesarove jednotky dostali, ale isté je, že Rím sa snažil vytvoriť z Germánie ďalšiu zo svojich provincií, spolu so všetkými výhodami aj nevýhodami. Miestne kmene by získali prístup k výdobytkom Ríma, rozprúdil by sa obchod. Rimanovia by zase rozšírili svoje územie a získali prístup k miestnym zdrojom, vojakom do pomocných zborov a daniam.

Po Caesarovej smrti vojenské snahy o obsadenie Germánie ďalej pokračovali. Nepochybne by to v prípade úspechu bola pre vtedy vládnuceho cisára Augusta veľmi prestížna záležitosť.

Po Drusovej smrti bol vedením operácií v oblasti poverený Tibérius, ktorý túto funkciu zastával do roku 6 n. l. Rímska ríša totiž vtedy čelila veľkému povstaniu v Dalmácii a Tibérius bol ako skúsený veliteľ poverený jeho pacifikáciou, čo znamenalo jeho odchod z Germánie. Tým sa uvoľnilo miesto správcu provincie. Na Tibériovo miesto zasadol človek, ktorý je pre ďalší vývoj udalostí kľúčový – Publius Quinctilius Varus (46 pred n. l. – 9 n. l.).

Rímsky správca a prevychovaný Germán

Varus bol do určitej miery kontroverzný človek. Na jednej strane ho mnohí pokladajú za neschopného vojenského veliteľa a krutého správcu Germánie, iní zase za schopného úradníka a skúseného veliteľa, ktorý skrátka urobil chybu a našiel svojho premožiteľa. Isté je, že Varus mal v čase príchodu do Germánie za sebou úspešnú kariéru v troch provinciách ríše (*Hispania, Africa proconsularis, Syria*). Varus sa vďaka sobášom (bol ženatý trikrát) dostal do najvyšších spoločenských vrstiev, tretím sobášom sa dokonca stal členom rodiny cisára Augusta. Ten ho mal v obľube ako overeného a spoľahlivého človeka. Provincia Germánia, vtedy len čerstvo vyhlásená za spacificovanú, teda dostala do čela človeka, možno napísať, vhodného pre svoju pozíciu.

Druhou zásadnou postavou bol Armínus, syn vodcu germánskeho kmeňa Cheruskov Segimera. O Armíniovom ranom živote veľa známeho nie je, nejasnosti sú aj o jeho pôvodnom mene. Ako chlapec bol spolu s bratom Flavom vzatý do Ríma, kde dostal rímsku výchovu a po dovŕšení dospelosti aj rímske občianstvo a meno. Odoberanie detí významných rodín bolo vtedy pomerne bežné – Rimania si tým zabezpečili lojalitu kmeňov, z ktorých deti pochádzali, a po rímskej „prevýchove“ sa potom vracali do svojich provincií, kde mohli pôsobiť ako ukážka či inšpirácia, kam to môže v ríši „barbar“ dotiahnuť.

Armínus dostal okrem mena, občianstva a znalosti latinčiny aj kvalitné vojenské vzdelanie – napokon rovnako ako jeho brat. V rímskej armáde sa z neho stal dôstojník pomocných zborov – auxílií –, ktoré bojovali v rámci armády spolu s legionármi. Jeho jednotka mala byť sčasti tvorená aj jeho rodákmi Cheruskami. Bol povýšený do jazdeckého stavu a spolu s Rimanmi bojoval na viacerých miestach, snád' aj pri potláčaní už spomenutého povstania v Dalmácii a Panónii. Následne sa Armínus vrátil do Germánie, kde sa jeho cesty ako rímskeho dôstojníka skrížili s novým správcom provincie Varom – ako znalec miestnych pomerov sa mal stať jeho pobočníkom a pomocníkom.

Situácia sa zhoršuje

Varus nebol ako správca obľúbený. I keď boli Rimania v oblasti už desaťročia a vyvíjali medzi Germánmi činnosť, s príchodom Varu nabrala „romanizácia“ rýchlejšie tempo, čo sa obyvateľstvu nepáčilo. Varus zároveň neprikladal nijaký význam miestnym zvyklostiam a tradíciám, buď presadzoval názor Ríma, alebo svoj, pravdepodobne nie vždy miernou cestou, čo vyvolalo ďalšiu nevôľu až do tej miery, že miestne obyvateľstvo (v údajne spacificovanej Germánii) bolo zrelé na povstanie. Ale to potrebovalo vodcu. Stal sa ním mladý, „romanizovaný“ rímsky dôstojník Armínus. O jeho pohnútkach k tomuto činu sa vedú spory. Je možné, že sa chcel stať vodcom Cheruskov bez rímskej nadvlády, čiže sledoval osobný prospech. Takisto mohol skrátka chcieť uchrániť domovinu pred vplyvom a prítomnosťou Rimanov, snád' aj pod vplyvom udalostí, čo zažil počas služby v rímskej armáde. Alebo cítil nejakú osobnú zášť voči Rímu ako takému, prípadne priamo voči Varovi. To sa už asi nedozvieme. Isté je, že sa

Armínus s Varom v Germánii zblížili a Varus Armíniovi zjavne plne dôveroval. Dôsledky tejto osudovej chyby sa mali čoskoro ukázať naplno.

Po svojom návrate začal Armínus potajomky nabádať kmene, aby sa spojili proti Rimanom. Pri niektorých sa mu to podarilo, pri iných nie. Nebolo to jednoduché, nakoľko kmene boli nezávislé a mávali medzi sebou konflikty. Na Armíniovej strane, okrem Cheruskov, stáli aj kmene Marsov, Chattov, Brukterov, Chaucov a Sikambriov. Pritom germánskych kmeňov boli desiatky.

Berúc do úvahy svoje skúsenosti z rokov v rímskej armáde, musel napláňovať bitku tak, aby mal čo najväčšiu šancu na víťazstvo. Armínus dobre poznal spôsoby boja Rimanov a vedel, že najsilnejší sú v uzavretých formáciách – tak boli napokon vojaci aj cvičení. Pripravil teda plán, ktorý mal pre Rimanov predstavovať čo najmenej priaznivé podmienky.

Prichádza osudná bitka

Varus mal v Germánii k dispozícii niekoľko légii rímskej armády spolu s pomocnými zbormi, jazdou a príslušným zásobovacím trénom. V septembri roku 9 n. l. sa Varus s troma légiami – XVII., XVIII. a XIX. –, so šiestimi pomocnými kohortami a troma kohortami jazdy vydal na cestu do zimného tábora, kde chcel s armádou vyčkať na mesiace vhodnejšie k vedeniu vojenských operácií. Existuje informácia o tom, že malo ísť o tábor v Xantene alebo v Mainze. To bola príležitosť, na ktorú Armínus čakal a na ktorú sa spolu so spojenými kmeňmi celé leto pripravovali.

Na scénu sa dostáva istý Segestes. Bol rovnako ako Armínus vysoko postaveným príslušníkom kmeňa Cheruskov. Na rozdiel od Armínia bol ale skutočne oddaný Rimanom a vyzradil im informácie o hrozbe, ktorá na nich čaká. S týmito vážnymi informáciami bol oboznámený priamo Varus. Ale Varus veril Armíniovi, nie Segestovi. Dôvodom Segestovej zrady mala byť osobná zášť voči Armíniovi, ktorý si údajne vzal Segestovu dcéru tajne za manželku proti jeho vôli. Existuje predpoklad, že na základe toho Varus vyhodnotil Segestove informácie len ako pokus o očiernenie Armínia, snahu pomstiť sa, a nevenoval im ďalej pozornosť. Dopustil sa tým obrovskej chyby. Pasca bola nastražená.

Armínus, ktorý pôsobil ako styčný dôstojník medzi Rimanmi a domácim obyvateľstvom, priniesol Varovi správy o údajnom povstaní na území kmeňa Brukterov na severozápade Germánie. Varus správam tentokrát uveril a s vidinou ľahkého víťazstva odklonil svoju armádu smerom na severozápad. V prvý deň pochodu Armínus a jeho spolupracovníci požiadali Vara o povolenie oddeliť sa od armády, aby zorganizovali rímskych spojencov, ktorí by sa pridali k Varovej armáde ako posila. Povolenie bolo udelené a Armínus so svojimi vojakmi Rimanov opustil. Varove vojská sa na noc utáborili a potom pokračovali ďalej.

Aby sa Rimania dostali na miesto domnelého povstania, museli v druhý deň pochodu prejsť úzkym priechodom medzi kopcom Kalkriese a močiarom. Rímska kolóna idúca úzkym priestorom mohla pozostávať z asi 20-tisíc mužov a mohla mať dĺžku 11 – 13 km. Terén bol v dôsledku dažďov veľmi husto zalesnený a rozbahnený. V priebehu leta si Germáni na hrebeni Kalkriese vybudovali skryté opevnenia, ktoré teraz obsadili a za ktorými čakali na nič netušiacich Rimanov.

V pravý okamih začali z úkrytov na rozťahnutú kolónu strieľať z lukov, možno aj z prakov a hádzali oštep. Rimania sa snažili dostať do formácie, ako boli cvičení, ale

Rímska ceremoniálna tvárová maska, ktorá sa spolu s tisícami iných artefaktov našla pri dedine Kalkriese, ku ktorej archeológovia lokalizujú bitku v Teutoburskom lese. Maska bola pôvodne vykladaná striebrom a pravdepodobne patrila rímskemu dôstojníkovi. Dnes je uložená v Múzeu a parku v Kalkriese.

úzky terén im to neumožňoval. Mnohí Germáni sa vrhli priamo na kolónu a rozpútal sa boj zblízka. Kolóna sa rozdelila na niekoľko častí a Rimania začali podliehať tlaku a panike. Germáni využívali „partizánsku“ taktiku – prudko zaútočili, spôsobili škody a stiahli sa za svoje opevnenia v lese. To im umožňovalo šetriť sily a vyhnúť sa veľkým stratám. Rimania sa snažili po ústupe povstalcov útočiť na ich opevnenia, ale nedarilo sa im. V ten deň bola zmasakrovaná veľká časť Varovej kolóny. Zostávajúci vojaci ustúpili na západ a utáborili sa na noc.

Na druhý deň ráno sa armáda opäť vydala na pochod. Prešli otvoreným terénom, za ktorým sa znovu dostali do zalesneného, úzkeho priechodu. Tu boli opätovne prepadnutí zo zálohy zo všetkých strán a utrpeli ťažké straty. Počasie bolo daždivé, studené a veterné, Rimania boli vyčerpaní. Nachádzali sa v neznámom nepriateľskom teréne, s mŕtvymi zásobami a čelili opakovaným útokom. Ich morálka bola narušená, vyhliadky neisté a určite trpeli aj nedostatkom spánku. Vojakov sprevádzali aj ich rodinní príslušníci, ktorým hrozil osud porazených, čo tiež určite na nálade nepridávalo. Navyše Germánom prichádzali posily od náčelníkov, ktorí sa k Armíniovi pôvodne nepridali, ale napokon svoj názor zmenili.

Vyvrcholenie tragédie

V tretí a posledný deň bitky zostávajúci preživší už germánsky nápor a nepriaznivé okolnosti nevydržali. Masaker pokračoval. Varus, v tom čase ranený, spáchal samovraždu vlastným mečom. V Teutoburskom lese, ako sa miesto bitky nazýva, boli v priebehu troch dní takmer kompletne zničené tri elitné rímske légie aj s pomocnými zbormi, cca 8 – 10 % celej rímskej armády. Išlo o mimoriadne zdrvivú porážku, avšak ešte nebolo všetkému koniec. Vojaci, ktorí dosiaľ prežili a dostali sa do zajatia, boli buď popravení na mieste, alebo obetovaní pohanským bohom. Ženy, deti a zrejme aj otroci zostali s Germánmi. Mnohým vojakom sa pravdepodobne podarilo ujsť do lesov a snažili sa dostať na bezpečné územie. Bol to mimoriadne riskantný krok, ale išlo o život. Tomuto nasvedčuje aj archeologický nález kravského zvonca, ktorého srdce bolo obalené trávou, aby nerobil pri presune hluk. Germáni aj tak väčšinu vojakov pochytili a do bezpečia sa dostalo len pár desiatok z nich.